

Stručni rad

POREMEĆAJI PONAŠANJA KOD DJECE

Marina Garić, mag. prof. pov. i mag. prof. ped.

I. osnovna škola Celje

Sažetak

Poremećaji ponašanja kod djece i adolescenata predstavljaju jedno od najzahtjevnijih područja u njihovu psihosocijalnom razvoju. Često se pokazuju u obliku tvrdoglavosti, agresivnosti, hiperaktivnosti ili neposlušnosti, te značajno utječu na odnose u obitelji, vrtiću i školi. Kada odrasli ne poznaju prirodu ometajućeg ponašanja, njihovo neadekvatno reagiranje može probleme dodatno pojačati. Zbog toga je ključno dobro razumijevanje djetetovih razvojnih značajki i uzroka pojedinih oblika ponašanja. Važni čimbenici koji utječu na razvoj poremećaja ponašanja prvenstveno su obiteljska klima, emocionalna toplina, osjećaj sigurnosti i dosljednost u odgoju. Manjak ljubavi i podrške kod djeteta, može dovesti do tjeskobe, straha i razvoja ometajućih ponašanja, čime se stvara začarani krug problema. Škola, kao važan čimbenik, sve se češće susreće s učenicima, koji zbog problema u odnosima, lošeg samopouzdanja ili neuspjeha u učenju, pokazuju neprikladno ponašanje. Stigmatizacija i kažnjavanje često samo pogoršavaju stanje, stoga je nužan cjelovit pristup, koji uključuje suradnju škole, roditelja i vršnjaka. Inkluzivni pristup naglašava razvoj djetetovih jakih područja, podizanje samopoštovanja i jačanje osjećaja prihvaćenosti. Iako ometajuća ponašanja nije moguće potpuno ukloniti, mogu se ublažiti razumijevanjem, dosljednošću i odgovarajućim odgojnim strategijama.

Ključne riječi: obitelj, škola, odgojne strategije, samopoštovanje.

1. Poremećaji ponašanja u razvoju djece

Poremećaji ponašanja ubrajaju se među najteže poremećaje u psihosocijalnom razvoju djece i adolescenata. U posljednje vrijeme uočavamo, da je u školama sve više učenika koji svojim ometajućim ponašanjem stvaraju probleme učiteljima, vršnjacima, roditeljima i široj okolini. Problematično ponašanje javlja se paralelno sa širim društvenim promjenama. Otklanjanje ovih poremećaja zahtijeva intenzivnu i dugotrajnu korekciju.

Među važne čimbenike, koji utječu na nastanak i razvoj poremećaja ponašanja ubrajamo obitelj, koja kroz svoju dinamiku utječe na razvoj i ponašanje svih članova obitelji. Naravno, ključni su međusobni odnosi između pojedinca i okoline u kojoj živi. Odrasli smo obično ti, koji djetetu pokazujemo koja su djela dopuštena, a koja ne. Obitelj utječe na oblike ponašanja prvenstveno svojom klimom, odnosima, emocionalnom toplinom te osiguravanjem osjećaja sigurnosti i prihvaćenosti. [1]

Ako dijete u svojoj obitelji nije dionik ljubavi, sigurnosti, topline i pohvale, u njemu brzo nastanu osjećaji tjeskobe, nesreće i straha. Dijete se zbog nevolje utječe neprimjerenim oblicima ponašanja, i tako počinje začarani krug. Problemi se javljaju i u školskom prostoru, jer je škola drugi važan čimbenik za nastanak problema ponašanja. Učenici s problemima u ponašanju nalaze se u svakoj školi i u svakom razredu te često imaju status stigmatizirane djece. Budući, da ta djeca nemaju razvijene radne navike, ustrajnost, te imaju probleme u odnosima s vršnjacima, sve teže prate odgojno-obrazovni proces. Uz neuspjeh u učenju, kod djeteta se povećava sumnja u vlastite sposobnosti, narušava se samopouzdanje i razvija otpor prema učenju. [2]

Loše samopoštovanje obično je uspješno prikriveno, budući da takvo dijete izvana djeluje sasvim suprotno, često agresivno i nepristojno.

Najviše ometajućih ponašanja javlja se kod takozvane "teške" djece koja su najteža za odgoj. Takva se djeca ne prilagođavaju brzo i izuzetno burno reaguju. Bergantova u svojoj knjizi objašnjava, da su pedagozi spoznali, da je kod djeteta, osobito u teškim odgojnim situacijama, moguće postići mnogo više ako se produbimo u djetetovu osobnost i postanemo svjesni, da svako djetetovo ponašanje ima svoj uzrok. Razumjeti neku tešku pojavu znači prijeći barem pola puta do toga, da takvu pojavu postupno ovladamo i smisleno prevladamo. [2]

Škola vrednuje učenike prema dvjema osobinama – primjerenosti ponašanja i uspjehu u učenju. Ako obje te zahtjeve nisu ispunjene, dijete brzo postaje crna ovca kod kuće i u školi, te ga počinju još više odbacivati. Slijedi kažnjavanje i "popovanje". Dijete pokušava svoje potrebe zadovoljiti u vršnjačkim skupinama, gdje se dokazuje neprimjerenim ponašanjem. Uključivanje u tretmane različitih institucija ne želi, jer mu je svega dosta, a osim toga, brojni razgovori i kazne nisu urodili plodom.

Ako želimo učinkovito otklanjati poremećaje ponašanja, moramo u rješavanje problema uključiti sve važne čimbenike koji utječu na poremećaj: roditelje, školu i vršnjake. Važno je, da na djetetove pogreške ne reagiramo previše represivno i burno, već da zadržimo pravu mjeru strpljivosti. Pozitivna očekivanja i pozitivan odnos kako učitelja tako i roditelja mnogo doprinose smanjenju problema. [2]

2. Uloga škole i obitelji

Očekivanja, norme, pravila i kultura su elementi, koji nam ukazuju na granicu između onoga što je u nekom trenutku u nekom okruženju definirano kao normalno i onoga što iz tog okvira iskače. Izdvojeno i ometajuće ponašanje jest, dakle, ono ponašanje "koje je u određenom razdoblju u određenoj kulturi označeno kao izdvojeno i ometajuće." [2]

Tako možemo uvijek, bez obzira na povijesno razdoblje, govoriti o disocijalnim, problematičnim pojedincima, koji narušavaju ustaljeni društveni red. Ovisno o razdoblju, znamo kako se postupalo s takozvanim problematičnim pojedincima. Postupanje u velikoj mjeri ovisi o definiciji tadašnjeg normalnog i patološkog, jer se od definicije istoga može odrediti kakvo je postupanje promjenjivo za određeno razdoblje, a kakvo nije. U današnje vrijeme sve češće govorimo o disocijalnim pojedincima. [2]

Roditelji se žale, da nisu dorusli odgoju vlastite djece i tako škola preuzima sve veću odgojnu funkciju. Od škole se očekuje, da se prilagođava društvenim promjenama. Tako u školama raste usmjerenost na postignuća, jer su znanje i uspjeh u učenju shvaćeni kao moć. To je zato što su "dobra odgojenost i obrazovanje uvjet uspješne društvene produkcije" i stoga su nužno potrebni za učinkovito djelovanje u današnjem društvu. [2]

Pritisak, da mladi moraju steći što bolju naobrazbu, uzrokuje kod onih, koji u tome nisu uspješni, osobnu krizu, stigmatizaciju i posljedično i probleme u ponašanju. Zato je u školi sve više učenika s problemima u ponašanju. Ti učenici često u školama i kod kuće svojim ometajućim oblicima ponašanja stvaraju probleme učiteljima, vršnjacima, roditeljima i široj okolini. Od škole se pak očekuje, da sprječava neprihvatljivo ponašanje za školsko i šire društveno okruženje, što je često teško izvedivo. [3]

Budući, da svi učenici imaju pravo na kvalitetan odgoj i obrazovanje i jer je dužnost države, da to učenicima omogući, škola bi trebala svoj djeci osigurati sigurno i poticajno okruženje za učenje i razvoj. Učenici s problemima u ponašanju bi tako uvođenjem inkluzivnog pristupa u školama trebali biti dionici dodatne stručne pomoći, koja bi im trebala omogućiti optimalan razvoj. Spadaju u posebnu skupinu učenika s posebnim potrebama, budući da bi rad s njima, više od pomoći u učenju, trebao sadržavati pomoć koja bi učeniku omogućila konstruktivno suočavanje s poteškoćama i podizanje razine samopouzdanja, samopoštovanja i psihičke otpornosti. [3]

Tim učenicima često nedostaju osnovne ljudske potrebe, a to su potreba za sigurnošću i ljubavlju. Pravilnom pomoći koja je prilagođena učenicima s takvim problemom i povjerenjem u njih, možemo im pružiti priliku za uspješno obrazovanje, uključivanje u društvo i budućnost, koja neće biti žigosana već na samom početku obrazovne vertikale.

3. Zaključak

Poremećaji ponašanja kod djece i adolescenata su kompleksan splet razvojnih značajki, obiteljskih odnosa, školskog okruženja i širih društvenih pritisaka. Ometajuće ponašanje nikada se ne pojavljuje bez razloga – uvijek je povezano s djetetovom nevoljom, nezadovoljenim potrebama ili neuspješnim pokušajima da pronađe svoje mjesto u okolini. Stoga otklanjanje problema ponašanja ne smije temeljiti na kažnjavanju, stigmatizaciji ili represiji, već na razumijevanju, dosljednosti i pozitivnoj usmjerenosti odraslih.

Obitelj i škola imaju ključnu ulogu, jer toplinom, jasnim granicama, podrškom i suradnjom mogu bitno smanjiti pojavu problema. Dijete koje se osjeća prihvaćeno, sigurno i shvaćeno, lakše razvija samopouzdanje, socijalne vještine i unutarnju motivaciju za učenje te konstruktivnije djeluje u odnosima.

Iako probleme ponašanja nikada ne možemo potpuno isključiti, možemo ih ublažiti stručnim, strpljivim i cjelovitim pristupom. Ključ uspjeha je u suradnji svih – roditelja, učitelja, stručnih djelatnika i vršnjaka – te u razumijevanju, da je svako ometajuće ponašanje djetetova poruka, koju moramo znati prepoznati i na nju adekvatno odgovoriti.

4.Literatura:

- [1] Bergant, M. (1974). Predškolska doba - obdobje prve trme. V: Bergant, M. (ul.), Razvijajmo sposobnosti predškolskega otroka (str.97). ZPMS. Ljubljana.
- [2] Kobolt, A. (2010). Izstopajoče vedenje in pedagoški izzivi. Pedagoška fakulteta. Ljubljana.
- [3] Pelc Zupančič, K. in sod., npr. (ur.). (2010).»Od individualnih razlik preko drugačnosti do psihosocijalnih težav ali uravnoteženega razvoja«. V: Kobolt, A. (2010). Izstopajoče vedenje in pedagoški izzivi. Pedagoška fakulteta. Ljubljana.